

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Шушпанова Дмитра Григоровича
на дисертаційну роботу Раупова Рустама Бурхановича на тему
«Розвиток бізнес-комунікацій у контексті забезпечення соціально-
економічної безпеки підприємства», подану на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка»**

1. Актуальність теми дослідження

Впливи процесів глобалізації, макроекономічної нестабільності, прискорення технологічних змін, а в останні декілька років – ризики і загрози повномасштабного вторгнення все частіше відображаються на ефективності й конкурентоспроможності діяльності вітчизняних підприємств. Це призводить до підвищення бар'єрів для ведення діяльності, погіршення фінансової стійкості, зниження конкурентоспроможності на ринку товарів і послуг. Саме тому перед суб'єктами господарювання постає завдання забезпечення безпеки підприємств, зокрема соціально-економічної. Соціально-економічна безпека як комплекс заходів із забезпечення комфорту працівників підприємства, що досягається шляхом злагодженої діяльності державних органів влади, адміністрації підприємства та спрямований на попередження, уникнення й зниження загроз та ризиків для працівників, виходить на перший план задля забезпечення ефективності діяльності підприємств.

Важливим елементом, чинником забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств є ефективні бізнес-комунікації та їх розвиток. Наразі через наявність блек-аутів, пошкоджень електромереж, відсутність мобільного зв'язку та інтернету бізнес-комунікації страждають ще більше, створюючи проблеми в ефективній діяльності підприємств. Тому налагодження бізнес-комунікацій на підприємствах є першочерговим завданням для забезпечення соціально-економічної безпеки та подальшого конкурентоспроможного розвитку підприємств.

Отже, зазначене обумовлює актуальність теми дисертаційної роботи та важливість поставлених завдань. Обґрунтування та розробка теоретико-методологічного забезпечення, науково-методичних основ і практичних рекомендацій щодо розвитку бізнес-комунікацій у контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств, що є метою дисертаційної роботи Р.Б. Раупова, має важливе наукове і практичне значення.

2. Зв'язок теми дисертації з пріоритетними напрямками розвитку науки, державними та галузевими науковими програмами

Підтвердженням актуальності дисертаційної роботи є виконання здобувачем тематики наукових досліджень кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії Полтавського університету економіки і торгівлі: «Формування інституціонального середовища соціально-економічних систем» (ДР №0112U007768), внесок автора в розробку якої полягає в обґрунтуванні моделей розвитку бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств; «Ефективність інвестицій в людський капітал на підприємствах в сучасних умовах» (ДР № 0112U001077), у межах виконання якої здобувач визначив напрями використання досягнутого рівня соціально-економічної безпеки підприємства в формуванні оптимальної системи бізнес-комунікацій.

3. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані в дисертації, їх новизна, рівень обґрунтованості

Для реалізації мети і завдань дисертаційної роботи використано комплекс взаємодоповнюючих методів наукового дослідження економічних процесів та явищ.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади розвитку бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства» розглянуто генезис наукових поглядів на сутність і зміст соціально-економічної безпеки підприємства (с. 22-43), узагальнено наукові погляди на сутність і функції бізнес-комунікацій в контексті забезпечення

соціально-економічної безпеки підприємства (с. 44-58), сформовано методичні підходи до оцінки бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства (с. 59-72).

У другому розділі «Оцінка бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства» проаналізовано стан та тенденції розвитку підприємств торгівлі (с. 78-94), здійснено моніторинг бізнес-комунікацій підприємств торгівлі в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки (с. 95-104), проведено аналіз та оцінку взаємозв'язку бізнес-комунікацій з показниками соціально-економічної безпеки підприємства (с. 105-114).

У третьому розділі «Стратегічні пріоритети розвитку бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства» здійснено моделювання системи бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств торгівлі (с. 118-138), сформовано методичні підходи щодо використання досягнутого рівня соціально-економічної безпеки підприємства в формуванні оптимальної системи бізнес-комунікацій (с. 139-158), запропоновано стратегічні пріоритети розвитку бізнес-комунікацій з метою оптимізації взаємодії з бізнес-партнерами та забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства (с. 159-170).

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методичних положень та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо розвитку бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств.

Автором здійснено глибокий аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень щодо визначення питань розвитку бізнес-комунікацій у контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств. У роботі удосконалено понятійно-категоріальний апарат дослідження проблем забезпечення соціально-економічної безпеки та відповідно розвитку бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки на основі обґрунтування авторських визначень базових понять (с. 22-58), що дає змогу

вдосконалити теоретико-методологічну базу дослідження, а також своєчасно її оновлювати та розвивати. Автор вдосконалює поняття «бізнес-комунікації в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки» через висвітлення їх як індикатора розвитку підприємства та врахування двобічного взаємозв'язку між ефективністю бізнес-комунікацій і рівнем соціально-економічної безпеки підприємства, що уможливорює досягнення синергетичного ефекту їх взаємовпливу та створює умови безпеки усім об'єктам господарюючого суб'єкта на різних рівнях управління.

Науковий та практичний інтерес має розроблений у дисертації теоретико-методичний підхід щодо оцінювання стану та розвитку бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки (с. 59-72), специфікою якого є побудова комплексної оцінки на системі якісних оцінок, що дають змогу формалізувати властивості об'єкта із застосуванням елементів нечіткої логіки (частота та задоволеність від участі в бізнес-комунікаціях, рівень комунікаційної компетентності учасників, рівень впливу чинників та моделей на успішність бізнес-комунікації), а також на системі індикаторів соціально-економічної безпеки (кадрова безпека, виробничо-технологічна безпека, фінансова безпека, екологічна безпека, цифрова безпека), що дозволяє не лише відстежувати динаміку змін, а й визначати синергію взаємодії розвитку бізнес-комунікацій та забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства.

Велику наукову та практичну значущість має запропонована автором модель системи бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств (с. 118-138), яка, синтезуючи ресурси, динамічні комунікаційні здібності, компетенції, характеризується емерджентністю та сприяє забезпеченню результативного впливу на об'єкти управління (доходи, витрати, споживачі, грошові потоки), як у поточній так і довгостроковій перспективі з метою забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства.

Дисертантом удосконалено методичні підходи щодо використання

досягнутого рівня соціально-економічної безпеки підприємства в формуванні оптимальної системи бізнес-комунікацій (с. 139-158), на основі формування стратегії поведінки бізнес-партнерів, які спрямовані на зміцнення партнерських відносин, зниження ризиків та підвищення соціально-економічної безпеки всіх учасників бізнес-комунікацій, впровадження якого дасть змогу досягти сталого розвитку, задовольнити потреби споживачів та підвищити конкурентоспроможність підприємств торгівлі на ринку товарів та послуг.

У роботі запропоновано методичні підходи до формування концептуальної моделі бізнес-комунікацій для забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства (с. 159-170), яка може використовуватися як управлінський інструмент для досягнення спільних цілей бізнес-партнерів та забезпечення конкурентних результатів діяльності. Результатом впровадження цих підходів буде фокусування на трьох основних блоках: 1) результат бізнес-комунікацій (стратегічний, економічний, підвищення безпеки); 2) цінність взаємодії (показники цінності, основні вигоди); 3) соціально-економічна безпека (цілі, принципи, умови).

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у виробництво.

На думку опонента, проведене дослідження повністю відповідає поставленій меті, визначеній темою дослідження та відповідним дослідницьким завданням. Ця теза підтверджується змістом дослідження, що відображає логіку та послідовність викладу матеріалу. Отже, можна стверджувати, що дисертаційна робота Раупова Р. Б. є самостійною, авторською працею, яка, при цьому, не порушує норм законодавства щодо захисту авторських прав. Фактів порушення здобувачем академічної доброчесності не виявлено, на всі використані в роботі джерела інформації є

посилання.

4. Практична значущість висновків та рекомендацій дослідження

Результати наукового дослідження, що мають прикладний характер, набули практичного застосування та використання в діяльності ТОВ «Сільпо-Фуд» для моніторингу розвитку бізнес-комунікацій та впровадження стратегій поведінки бізнес-партнерів з метою забезпечення соціально-економічної безпеки (акт про впровадження результатів науково-дослідної роботи № 10 від 06.03.2024 р.).

Результати дослідження також використовуються у навчальному процесі Полтавського університету економіки і торгівлі при викладанні навчальних дисциплін «Управління персоналом», «Економіка праці та соціально-трудова відносини», «Соціальна політика», тренінг «Управління змінами», тренінг «Ефективність управлінських рішень» (довідка № 05-19/240/1 від 26.10.2023 р.).

5. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

На основі діалектичного поєднання основоположних принципів наукового аналізу, творчого опрацювання та критичного осмислення досліджень сучасних зарубіжних і вітчизняних економістів, нормативно-правових актів та статистичної інформації, здобувач Раупов Р. Б. зумів зробити узагальнення, висновки та надати рекомендації, які мають теоретико-методичне значення та практичну цінність при розробці рекомендацій щодо розвитку бізнес-комунікацій у контексті забезпечення соціально-економічної безпеки.

Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів дослідження, наукових положень та рекомендацій дисертанта підтверджено їхньою апробацією та схваленням на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Усі вагомі розробки, наукові положення та результати дослідження

опубліковані автором у виданнях, що відповідають нормативним вимогам Міністерства освіти і науки України. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають нормативним вимогам і повною мірою відображають наукові результати дослідження. Основні результати дисертаційної роботи викладені в 16 наукових публікаціях, зокрема: підрозділ у 1 колективній монографії, 7 статей у наукових фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також 8 публікацій за матеріалами конференцій.

Матеріали, викладені в анотації, відповідають основним положенням та висновкам дисертаційної роботи. Текст анотації та дисертаційної роботи повною мірою розкриває основні наукові напрацювання, ступінь новизни авторського доробку, а також рекомендації щодо можливостей практичного використання отриманих результатів. Анотація відображає зміст основних положень дисертації та відповідає встановленим вимогам.

Дисертація написана сучасною українською мовою із застосуванням сукупності мовних прийомів, що забезпечують науковий стиль викладу матеріалу.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Дисертація Раупова Р.Б. за актуальністю, постановкою та вирішенням завдань, структурною побудовою та якістю заслуговує позитивної оцінки, але поряд з тим варто виокремити певні зауваження та дискусійні положення, а саме:

1. Досліджені в дисертації підходи вчених до трактування сутності поняття «бізнес-комунікації» представлені у формі таблиці (табл. 1.4, с. 54–55), проте варто було б окрім визначення сутності подати їх критичний огляд.

У якості наукової новизни автором подається особливість бізнес-комунікацій в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств, яка враховує двобічний взаємозв'язок між ефективністю бізнес-комунікацій і рівнем соціально-економічної безпеки підприємства, що уможливорює досягнення синергетичного ефекту їх взаємовпливу та створює

умови безпеки усім об'єктам господарюючого суб'єкта на різних рівнях управління. Було б доцільним подати у дисертаційній роботі графічне чи логічно-схематичне підтвердження цього взаємозв'язку та синергії.

2. Цікавим та важливим елементом представленого дослідження є розроблене та проведене автором опитування працівників підприємств торгівлі м. Полтава щодо стану й ефективності бізнес-комунікацій (підрозділ 2.1.). Це опитування дало змогу отримати емпіричні дані про реальний стан комунікаційних процесів на рівні конкретних підприємств, а також виявити слабкі місця та можливості для покращення. Опитування охоплює різні аспекти бізнес-комунікацій, включаючи їхній вплив на мотивацію працівників, залучення клієнтів та досягнення стратегічних цілей підприємств.

Однак методологія даного опитування в роботі описана недостатньо. Вона фокусується на використанні методу експертних оцінок (с. 96–97). Хоча цей метод може бути корисним для отримання якісних даних, він має певні обмеження. Наприклад, використання усереднених результатів для забезпечення більшої об'єктивності може призвести до втрати важливих деталей і нюансів. Крім того, відсутність детального опису критеріїв відбору експертів і процесу оцінювання може знижувати надійність і валідність результатів.

Дослідження проводилося лише на трьох підприємствах у м. Полтава (по 50 респондентів з кожного підприємства), що обмежує його репрезентативність. Таке вузьке географічне і секторне охоплення не дає змоги зробити загальні висновки щодо бізнес-комунікацій у ширшому контексті.

Опис методології також не враховує можливі варіації у відповідях, які можуть виникати через відмінності в організаційній культурі, типах підприємств або навіть особистих характеристиках респондентів. Цілком виправданим було б описати ці складові методології опитування у роботі.

3. На рис. 3.1 (с. 123) автором представлена модель взаємозв'язку динамічних комунікаційних здібностей, компетенцій та ресурсів в контексті

забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств, яка за рахунок використання пропорційних матриць дозволяє отримати повною мірою об'єктивний і точний результат. Вагомим у цьому взаємозв'язку є також показник емерджентності, який забезпечує найрезультативніший вплив на об'єкт управління (доходи, витрати, споживачі, грошові потоки) як у поточній, так і в довгостроковій перспективі. Було б доцільним відобразити цей вплив також і у представленій моделі.

Проте зазначені дискусійні положення та зауваження мають рекомендаційний характер щодо ідентифікації можливих напрямів подальших досліджень автора і не зменшують наукової та прикладної цінності одержаних у дисертаційній роботі результатів.

7. Загальний висновок

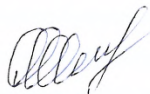
Дисертаційна робота «Розвиток бізнес-комунікацій у контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств» є самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке пропонує вирішення важливого наукового та практичного завдання — поглиблення теоретико-методичних положень і розробку науково-практичних рекомендацій щодо розвитку бізнес-комунікацій у контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств.

Позитивно оцінюючи рівень новизни представлених теоретичних та практичних результатів проведених здобувачем досліджень, отриманих висновків та рекомендацій їх наукової обґрунтованості, рівня виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності, ступень апробації і відображення основних положень дисертаційної роботи Раупова Рустама Бурхановича на тему: «Розвиток бізнес-комунікацій у контексті забезпечення соціально-економічної безпеки підприємств» слід зазначити, що вона відповідає спеціальності 051 «Економіка», та вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор, Раупов Рустам Бурханович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

завідувач відділу демографічного
моделювання та прогнозування
Інституту демографії та проблем
якості життя
Національної академії наук України
д.е.н., професор

Дмитро ШУШПАНОВ

